

Közép-európai közvélemény:

A munkahely biztonsága és a fizetés
színvonala az állami és a piaci
szektorban

A Central European Opinion Research Group
(CEORG) havi rendszeres közvéleménykutatása

1999. április

CEORG – Central European Opinion Research Group

A Közép-Európai Közvéleménykutató Társulás (Central European Opinion Research Group, CEORG) három közép-kelet-európai ország, Csehország, Magyarország és Lengyelország egy-egy, társadalom- és közvéleménykutatással foglalkozó intézetének közös vállalkozása. A közös intézmény 1999. január 1. óta működik. Alapítói:

IVVM – Institut pro výzkum veřejného mínění (Csehország)

TÁRKI – Társadalomkutatási Intézet Rt. (Magyarország)

CBOS – Centrum Badania Opinii Społecznej (Lengyelország)

Az együttműködés keretén belül minden hónapban egy, a három országban azonosan megfogalmazott, négy-öt kérdésből álló blokk kerül az Omnibusz kérdőívekre. A kérdések minden hónapban egyetlen témára vonatkoznak. A témák között találunk olyanokat, melyek periódikusan, féléves vagy éves gyakorisággal megkérdezésre kerülnek. Így félévente mindhárom országban, a felnőttkorú lakosságot reprezentáló minta tagjait arra kérjük, értékeljék saját anyagi helyzetüket és az ország gazdasági állapotát, illetve megkérdezzük őket várakozásaikról is ezen a két területen. Ezzel egyidőben azt is tudakoljuk, miként vélekednek saját országuk kormányának és az ellenzéknek a legutóbbi parlamenti választások óta eltelt időszakban kifejtett tevékenységéről, valamint a demokrácia állapotáról. Éves gyakorisággal érdeklődünk a három ország lakosainak a NATO-tagsággal és az európai uniós csatlakozással kapcsolatos véleményéről. A nem állandó kérdések között a legkülönbözőbb, a társadalomkutatás szempontjából releváns témakörök szerepelnek. Az ily módon rendelkezésre álló adatok alapján gyorsjelentések és publikációk készülnek.

Az adatfelvételtől

Az adatfelvétel mindhárom országban személyes megkérdezés révén, az egyes országok felnőttkorú lakosságát nem, életkor, iskolai végzettség és lakóhely szerint reprezentáló mintán készül. A mintanagyság Csehországban 1000-, Magyarországon 1500-, Lengyelországban 1100 fős. Az adatok elemzéséből minden hónapban gyorsjelentés készül.

A munkahely biztonsága és a fizetés színvonala az állami és a piaci szektorban

Az áprilisi adatfelvétel során a kérdőív egyik legfontosabb kérdéscsoportja a lakosságnak a munkahelyekkel kapcsolatos véleménye után érdeklődött, különös tekintettel az állami, önkormányzati és a magántulajdonban levő cégek közötti összehasonlításra. A magyarországi adatfelvétellel egyidőben ugyanezek a kérdéseket Csehországban és Lengyelországban is feltették a felnőtt lakosságot reprezentáló minta tagjainak. Elemzésünkhöz ezeket az összehasonlító adatokat is felhasználjuk. Az elemzés mindvégig a munkahellyel rendelkezők százalékában kifejezett adatokra épül.

4.1. Munkahelyi tervek és kilátások

Elsőként azt tudakoltuk, hogy a megkérdezetteknek milyen terveik vannak jelenlegi munkahelyükkel kapcsolatban és milyenek ítélik annak kilátásait ebben az évben.

Az áprilisban munkával rendelkezők több, mint kétharmada (68,5%) jelenlegi munkahelyén szeretne maradni és úgy érzi, azt meg is tudja tartani. Valamivel több, mint egytizedük (11,7%) szeretne munkahelyet, de legalábbis munkát változtatni. Ennél többen vannak azok, akik ugyan nem akarnak váltani, de a munkahelyükkel kapcsolatos bizonytalanságok miatt félnek a kényszerű távozástól (16,6%).

A munkahellyel kapcsolatos tervek csupán az életkorral és az iskolai végzettséggel mutatnak többé-kevésbé szoros kapcsolatot. Az életkor és a változtatás szándéka fordítottan arányos: minél fiatalabb valaki, annál nagyobb valószínűséggel szeretne munkahelyet változtatni. Az iskolai végzettség szerinti bontásból kiderül, hogy a szakmunkásképzőt végzettek valamint az érettségizettek szeretnék leginkább váltani. A 40-49 évesek és a legfeljebb alapfokú végzettségűek a legbizonytalanabbak jövőjüket illetően: ők félnek legjobban attól, hogy elveszítik munkájukat, bár szeretnék jelenlegi munkahelyükön tovább dolgozni.

Ha ezeket az adatokat a másik két kelet-közép-európai országban mértékhez hasonlítjuk, láthatjuk, hogy azokból a jelenlegi munkahellyel, annak megtartásával kapcsolatosan kialakított két egymástól és a magyartól is eltérő viszonytípus rajzolódik ki. A csehek döntő többsége nem akar munkahelyet változtatni, szeretne jelenlegi munkahelyén maradni és nem is fél annak elvesztésétől. Ezzel szemben a lengyelek sokkal bizonytalanabbnak érzik pozícióikat. Egyharmaduk nyilatkozott úgy, hogy bár nem szeretne távozni jelenlegi munkahelyétől, de fél annak elvesztésétől. Az összehasonlításból az is kiderül, hogy a magyarok és a lengyelek között kétszer annyian vannak a váltani szándékozók, mint a csehek között.

4.1. Milyen tervei, kilátásai vannak munkájával, munkahelyével kapcsolatban?
(a munkahellyel rendelkezők százalékában)

	Csehország		Lengyelország		Magyarország	
	N=	%	N=	%	N=	%
Szeretne maradni és meg is tudja tartani munkáját	397	80,5	266	55,8	467	68,5
Szeretne maradni és meg is tudja tartani munkáját, de fél, hogy elveszíti	42	8,5	156	32,7	113	16,6
Szeretne munkahelyet, munkát változtatni	27	5,5	50	10,5	80	11,7
Egyéb	7	1,4	5	1,1	14	2,1
Nem tudja	20	4,0	-	-	8	1,2
<i>Összesen</i>	<i>493</i>	<i>100,0</i>	<i>477</i>	<i>100,0</i>	<i>682</i>	<i>100,0</i>

A megkérdezettek döntő többsége alapvetően biztosítottnak érzi munkahelyének, vállalkozásának kilátásait az ideai esztendőben. A kilátásokat kedvezően megítélők között nagyjából fele-fele arányban találunk olyanokat, akik szerint egyáltalán nincsenek problémák az adott cégnél (az összes megkérdezett 41,5%-a), illetve olyanokat, akik szerint a meglévő problémák nem veszélyeztetik a cég fennmaradását (az összes megkérdezett 44,4%-a). A felsőfokú végzettségűek döntő többsége (92,4%) azok közé tartozik, akik szerint nincsenek komoly problémák munkahelyén. Azonban csupán valamivel több, mint egyharmaduk, az összes diplomás 32,2%-a van tökéletesen megelégedve munkahelyével, közel kétharmaduk (az összes felsőfokú 60,2%-a) némi kritikával szemléli a cég helyzetét. A középfokú végzettségűek esetében a semmilyen problémát sem látók aránya jóval magasabb: a szakmunkásképzőt végzettek esetében 46,9%, az érettségizettek között pedig 44,7%. Hasonló a helyzet az iskolai végzettség által erősen befolyásolt foglalkozási kategóriák szerinti vizsgálat esetében is. Az alkalmazottak között sokkal magasabb (47,7%) azok részaránya, akik szerint munkahelyükön semmilyen negatív jel nem mutatkozik a cég, vállalat, intézmény működésében, mint a vezetők, értelmiségiek (30,4%), de különösen a vállalkozók között (26,1%). Természetesen tekintettel kell lennünk arra, hogy az alkalmazottak között magasabb a fennmaradást tekintve lényegesen biztonságosabb állami, önkormányzati szektorban dolgozók részaránya és ez tükröződhet az eredményekben. Ezt a feltételezést erősíti a válaszok elemzése aszerint, hogy valaki a gazdaság melyik szektorában dolgozik. Az állami foglalkoztatottak közel fele (48,5%) problémamentesnek látja munkahelye működését, a magángazdaságban ez az arány csupán egyharmados.

A megkérdezettek egytizede látja bizonytalanak munkahelye, vállalkozása jövőjét és mindössze 1,2%-a valószínűsíti a csődöt, illetve a megszűnést még ebben az évben.

A magyarokhoz hasonlóan a csehek több, mint 80%-a is csupán kisebb, a munkahely, vállalkozás fennmaradását nem fenyegető problémákat lát maga körül. A lengyelek ennél lényegesen rosszabbnak látják munkahelyük helyzetét. A munkahellyel rendelkezők egyharmada (33,9%) úgy látja, hogy a meglévő problémák a cég, vállalkozás jövőjét veszélyeztetik. Ez több, mint kétszerese a cseh és háromszorosa magyar adatoknak. A lengyelek között már statisztikailag is érzékelhetően jelen van az esetleges csődtől, megszűnéstől való félelem (6,3%).

4.2. Hogyan értékeli munkahelyéne/vállalkozásának kilátásait ebben az évben?

(a munkahellyel rendelkezők százalékában)

	Csehország		Lengyelország		Magyarország	
	N=	%	N=	%	N=	%
Nincsenek problémák, a munkahely/vállalkozás fennmaradása biztosított	235	41,6	130	23,3	282	41,5
Vannak problémák, de ezek nem veszélyeztetik a munkahely/vállalkozás fennmaradását	231	40,0	195	35,1	302	44,4
Súlyos problémák vannak, a munkahely/vállalkozás jövője bizonytalan	83	14,7	189	33,9	72	10,6
Valószínűleg csődbe megy a vállalat és megszűnik	2	0,4	35	6,3	8	1,2
Egyéb	-	-	-	-	3	0,4
Nem tudja	13	2,3	8	1,5	13	1,9
<i>Összesen</i>	<i>564</i>	<i>100,0</i>	<i>558</i>	<i>100,0</i>	<i>680</i>	<i>100,0</i>

A 4.3. táblázat jól mutatja, hogy –amint az feltételezhető - szoros kapcsolat van a jelenlegi munkahely biztonságának megítélése és a munkahellyel kapcsolatos tervek között. Minél komolyabb problémákkal küszködik a munkahely, annál nagyobb valószínűséggel gondolkodik valaki a változtatáson. Ez fordítva is igaz: minél kevésbé veszélyeztetett a munkahely léte, annál inkább szeretne és képes is valaki ottmaradni.

4.3. A munkahely biztonságának hatása a munkahelyváltogatási szándékre (%)

	Szeretne maradni és meg is tudja tartani munkáját	Szeretne maradni, de fél, hogy elveszíti munkáját	Szeretne munkahelyet változtatni	<i>Összesen</i>	<i>N=</i>
Nincsenek problémák, a fennmaradás biztosított	86,0	6,5	7,6	100,0	278
Vannak problémák, de ezek nem veszélyeztetik a fennmaradást	69,0	18,4	12,6	100,0	294
Súlyos, a fennmaradást veszélyeztető problémák vannak	25,0	51,3	23,7	100,0	76
<i>Összesen</i>	<i>71,1</i>	<i>17,1</i>	<i>11,7</i>	<i>100,0</i>	<i>648</i>

4.2. Lehetőségek, jövedelmek és a munkahely biztonsága az állami és önkormányzati szektorban

A magyar, munkahellyel rendelkező lakosság általában alacsonynak tartja elhelyezkedési esélyeit az állami szektorban. Csupán egytizedük véli úgy, hogy állami vagy önkormányzati tulajdonú cégnél, vállalatnál könnyű lenne számára a munkaszerzés. Egynegyedük szerint az elhelyezkedés nem is könnyű, de nem is nehéz, a megkérdezettek többsége szerint pedig nehéz vagy nagyon nehéz ebben a szektorban. Ezt jól mutatja az ötfokú skálán mért válaszok átlaga, 3,69. A nők, a 18-39 év közöttiek, a felsőfokú végzettségűek a legfelső jövedelmi ötödbe tartozók és a fővárosiak az átlagnál könnyebbnek vélik az elhelyezkedést az állami, önkormányzati szektorban. Mindez talán nem meglepő, ám az már igen, hogy az állami szektorban

dolgozók semmivel sem adnak nagyobb esélyt az elhelyezkedésre, mint a nem-állami munkahellyel rendelkezők.

4.4. Milyen könnyű munkát találni egy Önhöz hasonló foglalkozású embernek egy állami vagy önkormányzati tulajdonú cégnél? (a munkahellyel rendelkezők százalékában, ötfokú skálán: 1 – nagyon könnyű, 5 – nagyon nehéz)

	N=	%
Nagyon könnyű	5	0,7
Könnyű	65	9,4
Nem könnyű, de nem is nehéz	184	26,7
Nehéz	225	32,6
Nagyon nehéz	171	24,8
Nem tudja	39	5,7
<i>Összesen</i>	<i>690</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>3,76</i>	

A csehek hisznek leginkább abban, hogy az állami, önkormányzati munkahely biztosnak, stabilnak számít. Közel felük (48,8%) nyilatkozott ilyen értelemben, szemben a lengyelekkel, akiknél ez az arány csak 38,3%. Ezeket a vélekedéseket tükrözik az ötfokú skálán mért válaszok átlagai is. A legalacsonyabb átlagot a csehek esetében regisztráltuk (2,47), a legmagasabbat pedig a lengyeleknél (2,90), ami azt mutatja, hogy a lengyelek tartják legkevésbé biztonságosnak és stabilnak ezeket a munkahelyeket. A Magyarországon regisztrált eredmények (2,66) a másik két országban mértekhez képest középen áll, valamivel közelebb a cseh véleményekhez.

4.5. Milyen gyakran számít biztos, stabil munkahelynek az állami, önkormányzati munkahelyeken dolgozók állása? (a munkahellyel rendelkezők százalékában, ötfokú skálán: 1 – majdnem mindig, 5 – szinte sohasem)

	Magyarország		Csehország		Lengyelország	
	N=	%	N=	%	N=	%
Majdnem mindig	105	15,2	80	14,2	73	13,1
Gyakran	195	28,3	194	34,6	140	25,2
Néha igen, néha nem	240	34,8	240	42,7	144	25,9
Ritkán	74	10,7	39	6,9	123	22,1
Szinte sohasem	51	7,4	9	1,6	54	9,7
Nem tudja	24	3,5	-	-	22	4,0
<i>Összesen</i>	<i>690</i>	<i>100,0</i>	<i>562</i>	<i>100,0</i>	<i>556</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>2,66</i>		<i>2,47</i>		<i>2,90</i>	

A csehek nemcsak alapvetően biztonságosnak, hanem közepesen, a másik két országban mérthez azonban viszonylag jól fizetőnek tartják a saját államuk és önkormányzataik által fenntartott munkahelyeket (átlag: 3,05). A magyarok és lengyelek véleménye ebben a kérdésben tökéletesen megegyezik: az állami szektor vállalatai, intézményei csak néha, inkább ritkán, mint gyakran fizetnek jól.

A magyarországi adatok azt mutatják, hogy a megkérdezettek társadalmi-demográfiai jellemzői nem befolyásolják a kérdésben kialakított véleményeket. A gazdasági jellemzők ezzel szemben érdekes kapcsolatot, egyfajta “irigységet” mutatnak. Az önálló, vállalkozók, általában a magánszférában dolgozók jobban fizetnek tartják az állami, önkormányzati munkahelyeket, mint az állami alkalmazottak.

4.6. Milyen gyakran vannak az állami, önkormányzati munkahelyeken dolgozók jól megfizetve? (a munkahellyel rendelkezők százalékában, ötfokú skálán: 1 – majdnem mindig, 5 – szinte sohasem)

	Magyarország		Csehország		Lengyelország	
	N=	%	N=	%	N=	%
Majdnem mindig	23	3,3	37	6,6	13	2,3
Gyakran	75	10,9	78	13,9	41	7,4
Néha igen, néha nem	238	34,5	287	51,1	221	39,7
Ritkán	190	27,5	138	24,6	185	33,2
Szinte sohasem	115	16,7	22	3,9	70	12,6
Nem tudja	50	7,2	-	-	27	4,8
<i>Összesen</i>	<i>690</i>	<i>100,0</i>	<i>562</i>	<i>100</i>	<i>557</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>3,47</i>		<i>3,05</i>		<i>3,49</i>	

4.3. Lehetőségek, jövedelmek és a munkahely biztonsága az állami és önkormányzati szektorban

A magyar lakosságon belül munkahellyel rendelkezők a magántulajdonú cégek esetében sem ítélik meg kedvezően saját kilátásaikat az elhelyezkedésre. A legtöbben ezt (29,1%) ebben az esetben is nehéznek ítélik, de közel ugyanennyien tartják nagyon nehéznek (26,2%). A társadalmi-gazdasági háttérváltozók szerinti elemzés érdekessége, hogy a felsőfokú végzettségűek (3,67) hasonlóan nehéznek tartják a piaci szektorban való munkahelyszerzést, mint az érettségizettek (3,64), és nehezebbnek, mint a szakmunkásképzőt végzettek (3,57).

4.8. Milyen könnyű munkát találni egy Önhöz hasonló foglalkozású embernek egy magántulajdonú cégnél? (a munkahellyel rendelkezők százalékában, ötfokú skálán: 1 – nagyon könnyű, 5 – nagyon nehéz)

	N=	%
Nagyon könnyű	18	2,6
Könnyű	70	10,1
Nem könnyű, de nem is nehéz	197	28,6
Nehéz	201	29,1
Nagyon nehéz	181	26,2
Nem tudja	25	3,6
<i>Összesen</i>	<i>690</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>3,69</i>	

Az adatok alapján egyértelműnek tűnik, hogy a lengyelek általában bizonytalanak tartják a munkahelyeket, függetlenül attól, hogy az melyik szektorban található. A piaci munkahelyek biztonságát, stabilitását firtató kérdés esetében is körükben születtek a legpesszimistább válaszok (átlag 3,82). A legkevésbé bizonytalanak a magyarok ítélik meg a magántulajdonú cégek által biztosított munkahelyeket, ám az átlag esetükben is jelentősen meghaladja az ötfokú skála középértékét (3,44). Összehasonlítva az állami szektorban dolgozók állásának biztonságával, a piaci munkahelyeket mindhárom kelet-közép-európai országban lényegesen bizonytalanabbnak, instabilabbnak tartják.

4.9. Milyen gyakran számít biztos, stabil munkahelynek a magántulajdonban levő cégeknél dolgozók állása? (a munkahellyel rendelkezők százalékában, ötfokú skálán: 1 – majdnem mindig, 5 – szinte sohasem)

	Magyarország		Csehország		Lengyelország	
	N=	%	N=	%	N=	%
Majdnem mindig	19	2,8	7	1,3	6	1,1
Gyakran	66	9,6	30	5,4	26	4,7
Néha igen, néha nem	289	41,9	253	45,1	131	23,5
Ritkán	186	27,0	208	37,1	201	36,1
Szinte sohasem	105	15,2	63	11,2	174	31,2
Nem tudja	26	3,8	-	-	19	3,4
<i>Összesen</i>	<i>690</i>	<i>100,0</i>	<i>561</i>	<i>100,0</i>	<i>557</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>3,44</i>		<i>3,52</i>		<i>3,82</i>	

A megkérdezettek mindhárom országban úgy vélekednek, hogy a magánszektorban működő cégeknél dolgozókat jobban fizetik, mint az állami szektorban foglalkoztattakat. Mindhárom országban nagyjából ugyanannyi esélyt adnak arra, hogy egy munkahely jól fizet, minthogy nem.

4.10. Milyen gyakran vannak a magántulajdonban levő cégeknél dolgozók jól megfizetve? (a munkahellyel rendelkezők százalékában, ötfokú skálán: 1 – majdnem mindig, 5 – szinte sohasem)

	Magyarország		Csehország		Lengyelország	
	N=	%	N=	%	N=	%
Majdnem mindig	30	4,3	15	2,7	19	3,4
Gyakran	135	19,6	111	19,8	92	16,5
Néha igen, néha nem	316	45,8	318	56,7	255	45,8
Ritkán	121	17,5	93	16,6	114	20,5
Szinte sohasem	52	7,5	24	4,3	51	9,2
Nem tudja	35	5,1	-	-	26	4,7
<i>Összesen</i>	<i>690</i>	<i>100,0</i>	<i>561</i>	<i>100,0</i>	<i>557</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>3,05</i>		<i>3,00</i>		<i>3,16</i>	